

На сьогодні Україна вже вичерпала резерви екстенсивного економічного зростання за рахунок збільшення обсягів виробництва та експорту ресурсів, тому слід забезпечити врегулювання питань, що стримують розвиток інноваційної діяльності.

Принципове поєднання наведених заходів дасть можливість визначити, наскільки важливою є активність інноваційної діяльності в Україні для швидкого подолання наслідків економічної кризи та забезпечення ефективного розвитку держави.

Таким чином, підвищення конкурентоспроможності національної економіки має потребу в поетапній зміні її переважно експортно-сировинної структури, переорієнтації інвестиційних потоків на інноваційну сферу, впровадження високих технологій, формування в Україні основ інноваційної моделі розвитку й економіки знань. Ключовим стратегічним завданням формування інноваційної моделі розвитку української економіки повинне стати використання сучасних інноваційних технологій як єдино можливий напрямок успішного ведення конкурентної боротьби національних суб'єктів господарювання на внутрішньому й зовнішньому ринках.

Література:

1. Александрова В.П. Прогнозування впливу інноваційних факторів на розвиток економіки України / В.П. Александрова, М.І. Скрипниченко, Л.І. Федулова // Економіка і прогнозування. – 2007. - № 1. – С. 9-26.

2. Пенькова О.Г. Проблеми реалізації інноваційної стратегії розвитку України // Формування ринкових відносин в Україні. – 2007. - № 9. – С. 96-99.

3. Статистичний щорічник України за 2009 рік. – К.: Консультант, – 2010. - 571 с.

УДК 631.15.008.4:65.012.45:338.43

СОЦІАЛЬНО-СПРЯМОВАНІ ДОРАДЧІ ПОСЛУГИ В СИСТЕМІ ІНФОРМАЦІЙНО-КОНСУЛЬТАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АПК

*Галич О.А., к.е.н., доцент, Маркеєва М.О., здобувач,
Полтавська державна аграрна академія*

У статті розглянуто сутність та напрями соціально спрямованих сільськогосподарських дорадчих послуг за даними Полтавської області. Узагальнені основні напрями розвитку державної системи дорадництва.

In the article essence and directions of the socially directed agricultural deliberative services is considered from data of the Poltava area. Generalized basic directions of development of the state system of advising.

Постановка проблеми. В умовах становлення ринкових відносин в Україні загострення конкурентної боротьби на вітчизняному та міжнародному продовольчому ринках особливої актуальності набули дослідження,

пов'язані з розвитком системи інформаційно-консультаційного забезпечення аграрної сфери й удосконалення структур управління аграрними підприємствами, сільськими територіями та комплексним регіональним розвитком.

З метою забезпечення сталого розвитку сільських територій необхідно створити ефективну систему управління регіональним розвитком, яка б враховувала сучасні тенденції соціально-економічного розвитку, і в першу чергу ті з них, які впливають на відтворювальні процеси: перехід від індустріальної до постіндустріальної стадії розвитку; бурхливий розвиток інформаційних технологій; глобалізація соціально-економічних процесів.

У результаті здійснених в агропромисловому комплексі України реформ, утворена велика кількість приватних агроформувань, різних організаційно-правових форм, керівники яких, за відсутності достовірної ринкової інформації, часто приймають необґрунтовані управлінські рішення. Крім цього, соціальна сфера села, яка раніше була на балансі сільськогосподарських підприємств, зараз практично зруйнована, в результаті чого виникли значні проблеми, що сприяють занепаду сільських територій.

Враховуючи зазначені тенденції розвитку аграрної сфери в Україні, на нашу думку, необхідним є сприяння розвитку сільськогосподарського дорадництва як складової системи інформаційно-консультаційного забезпечення АПК, що визначає високу актуальність обраної нами теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Обґрунтуванням механізмів вирішення питань ефективного інформаційно-консультаційного забезпечення аграрної сфери неодноразово порушувалися такими вітчизняними вченими-економістами, як О.А. Баранов, М.Ф. Безкровний, Л.І. Калачевська, Т.П. Кальна-Дубінюк, М.Ф. Кропивко, О.В. Крисальний, М.Й. Малік, П.Т. Саблук, В.П. Ситник, Р.М. Шмідт та ін.

Але динамічні зміни макроекономічного та мікроекономічного характеру сільських територій під впливом трансформаційних процесів вітчизняного аграрного сектора та інтеграції останнього у світовий економічний простір, а також сучасні ускладнення соціально-економічного розвитку сільських територій, служать вагомим аргументом щодо необхідності узагальнення існуючого досвіду та напрацювання нових механізмів інформаційно-консультаційної підтримки аграрної сфери.

Постановка завдання. З метою вирішення задачі удосконалення інформаційно-консультаційного забезпечення АПК у статті зроблена спроба розкрити сутність та конкретизувати задачі сільськогосподарської дорадчої діяльності, уточнити її особливості у відповідності до законодавства України, узагальнити теоретичні основи, принципи створення і функціонування інформаційно-консультаційних формувань в аграрному секторі економіки, визначити сутність соціально спрямованих дорадчих послуг, проаналізувати сучасний стан інформаційно-консультаційного забезпечення АПК у Полтавському регіоні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інтеграція аграрної економіки України до світового економічного простору здійснює вплив на реформування аграрної сфери, основним напрямком якої має стати курс на підви-

щення її соціальної спрямованості, послідовну переорієнтацію аграрної економіки на задоволення потреб населення. У цьому зв'язку головною метою політики соціально-економічного розвитку сільських територій має стати створення життєздатного середовища, зокрема через підвищення конкурентоспроможності трудових ресурсів, формування збалансованого ринку праці з чіткими соціальними орієнтирами, забезпечення продуктивної зайнятості та соціального захисту працеспроможного населення, сприяння розвитку підприємництва.

За даними Держкомстату, на початок 2011 р., в межах сільських територій України проживає 14,44 млн. чоловік (Рис. 1), з них у сільському господарстві, мисливстві, лісовому господарстві зайнято 3,1 млн. осіб.

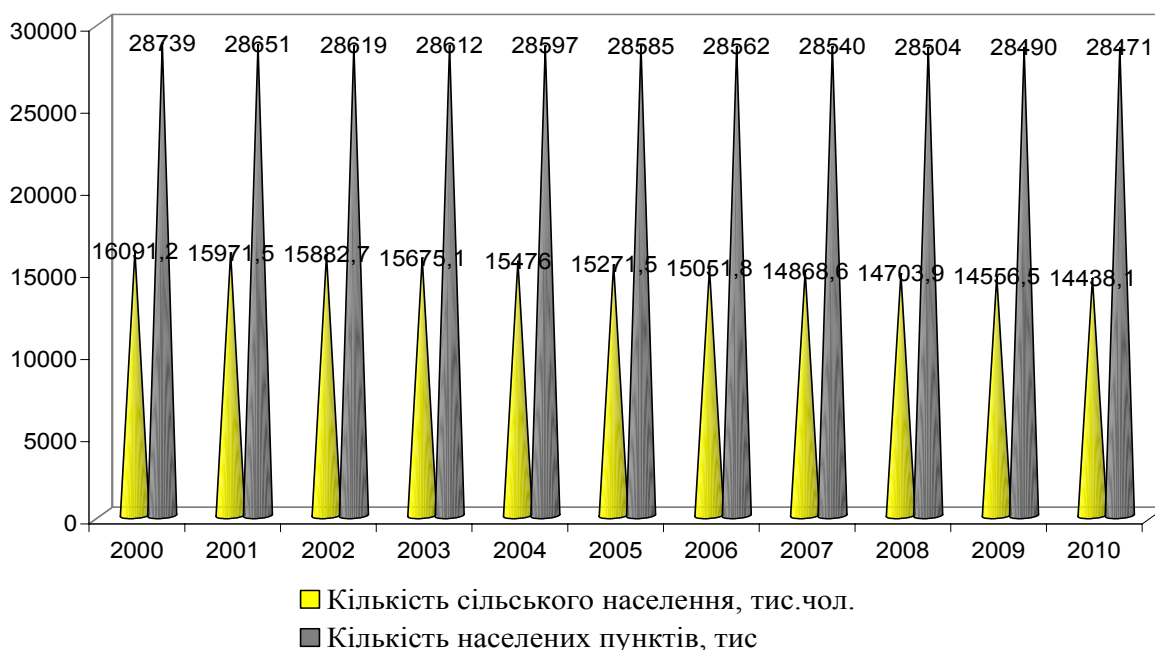

Рис. 1. Кількість сільського населення та населених пунктів в Україні

Характерною особливістю сільських територій України є повна або часткова зайнятість населення в особистих підсобних господарствах. Ефективність сільськогосподарського виробництва в особистих підсобних господарствах у 5-7 разів нижча, ніж у розвинутих країнах світу. Разом з тим, ці дрібні сільськогосподарські товаровиробники виробляють біля 55 % валової сільськогосподарської продукції в державі, в тому числі молока – 81 %, картоплі – 97 %, овочів – 87 %. Проте більшість з них не мають відповідних знань, навичок роботи в ринкових умовах, не володіють сучасними технологіями. Сільські громади не інформовані про аграрну політику держави і не згуртовані належним чином для спільного господарювання та вирішення соціальних питань.

Незважаючи на те, що сільські території традиційно пов'язуються з виробництвом сільськогосподарської продукції, на нашу думку, їх розвиток повинен відображати комплексні зв'язки і взаємодії сільських економік. Тому всі напрямки державної та регіональної політики в рамках своєї взаємодії мають давати синергетичний ефект, створюючи певне середовище розвитку,

оскільки співробітництво у сферах аграрного розвитку і розвитку сільських територій є надзвичайно важливим для вирішення питань, пов'язаних з продовольчою безпекою та зменшенням рівня бідності.

Для забезпечення комплексного розвитку сільських територій та аграрного виробництва в більшості розвинутих країн світу функціонує система сільськогосподарського дорадництва, яка надає виробникам сільськогосподарської продукції та сільським територіальним громадам інформаційно-консультаційну допомогу з питань передачі нових знань, сучасних технологій та ринкової інформації, облаштування сільських територій тощо. В Україні на державному рівні інформаційно-консультаційна діяльність регулюється законом «Про сільськогосподарську дорадчу діяльність» від 17 червня 2004 р., в якому зазначається, що сільськогосподарська дорадча діяльність – це сукупність дій та заходів, спрямованих на задоволення потреб особистих селянських та фермерських господарств, інших сільськогосподарських підприємств усіх форм власності і господарювання, а також сільського населення у підвищенні рівня знань та вдосконаленні практичних навичок ведення прибуткового господарювання.

Характерною особливістю сучасної аграрної економіки є зростаюча потреба в інформаційно-консультаційній підтримці. Інформація стала не менш важливим виробничим фактором, ніж земля, праця й капітал, вона не має форми, дуже складно піддається кількісному вимірюванню, саме тому для надання їй вигляду та форми, придатної для використання, необхідна система, яку й забезпечує сільськогосподарська дорадча діяльність.

Створення системи сільськогосподарської дорадчої діяльності в Україні є наслідком глобального процесу реформування відносин власності в аграрному секторі на засадах приватної власності та приватної ініціативи, характерних для сучасної ринкової економіки. Перші дорадчі служби в Україні були створені в рамках міжнародних проектів технічної допомоги в середині 90-х років минулого століття. Становлення сільськогосподарського дорадництва в сучасній Україні спирається не тільки на вітчизняний досвід, а й на багатий досвід розвинутих в аграрному відношенні країн світу, в першу чергу Європейського Союзу та Північної Америки.

Основною метою діяльності діючих дорадчих служб у аграрному секторі є розповсюдження спеціальних знань, впровадження у виробництво сучасних досягнень науки, техніки й технологій, надання сільськогосподарським товаровиробникам і сільському населенню консультаційних послуг з питань аграрного виробництва та розвитку соціальної сфери села, підвищення рівня знань і удосконалення практичних навичок прибуткового господарювання в ринкових умовах.

Обов'язковою передумовою успішної роботи дорадчої служби є поєднання у ній функцій освіти, розповсюдження знань, науки й консультування. Всі ці функції в тій чи іншій мірі виконувалися в аграрному секторі України й раніше, до створення системи сільськогосподарського дорадництва. Проте, як показує практика та світовий досвід, ефект від їхньої реалізації був невеликий внаслідок того, що вони реалізовувалися значною мірою окремо один

від одного різними освітніми, науково-дослідними та державними структурами, які не мали тісного зв'язку між собою. Аграрні вищі навчальні заклади завжди підтримували систему зв'язків між освітою, наукою й виробництвом, але після розвалу планової системи господарювання та встановлення незалежності України цей зв'язок став досить слабким.

На сьогодні в усіх областях України сформовані та функціонують 70 сільськогосподарських дорадчих служб, працюють і надають дорадчі послуги на постійній основі 600 професійних сільськогосподарських дорадників, а також 568 експертів-дорадників, які внесені до державного Реєстру.

Більшість дорадчих служб функціонують як недержавні організації різної організаційно-правової форми (громадські та благодійні організації, господарські товариства, приватні підприємства, обслуговуючі кооперативи). Лише в Автономній Республіці Крим, дорадча служба – Кримський державний аграрний навчально-консультаційний центр, є державною установою, підпорядкованою Міністерству аграрної політики АР Крим. На жаль, існуюча система сільськогосподарського дорадництва на сьогодні не забезпечує широкий доступ сільськогосподарських товаровиробників та сільське населення до дорадчих послуг.

Перелік інформаційно-консультаційних послуг, що надаються діючими дорадчими службами, можна розділити на дві основні групи: комерційні (надаються на основі укладених договорів з клієнтами) та соціально спрямовані (відшкодовуються за рахунок державного та місцевих бюджетів). На сьогодні державна підтримка сільськогосподарської дорадчої діяльності в Україні здійснюється через розробку і реалізацію національних і регіональних програм надання соціально спрямованих дорадчих послуг сільськогосподарським товаровиробникам і населенню сільських територій, забезпечених фінансуванням з державного і місцевих бюджетів.

У Державному бюджеті України на відповідний рік окремим рядком передбачаються кошти для фінансування державної цільової програми сільськогосподарської дорадчої діяльності, надання соціально спрямованих дорадчих послуг. Перелік соціально спрямованих дорадчих послуг, що надаються за рахунок коштів Державного бюджету України і місцевих бюджетів, щорічно визначаються державною цільовою програмою сільськогосподарської дорадчої діяльності в межах видатків центрального органу виконавчої влади з питань аграрної політики та місцевими програмами соціально-економічного розвитку.

Надання соціально спрямованих дорадчих послуг, які фінансуються за рахунок коштів державного бюджету та місцевих бюджетів, проводиться на конкурсній основі. Участь у конкурсі щодо надання соціально спрямованих дорадчих послуг можуть брати тільки суб'єкти дорадчої діяльності. Розподіл коштів між регіонами здійснюється відповідно до кількості сільського населення. Головні управління агропромислового розвитку при обласних державних адміністраціях складають і затверджують плани заходів з надання соціально спрямованих дорадчих послуг згідно з обґрунтуваннями потреби в

коштах. Регіональні комісії з проведення конкурсу визначають переможців між суб'єктами сільськогосподарської дорадчої діяльності.

Дорадча діяльність у частині надання соціально спрямованих дорадчих послуг є неприбутковою діяльністю. Надання дорадчих послуг, які не передбачені державною цільовою програмою сільськогосподарської дорадчої діяльності, здійснюється за рахунок їх замовників.

Таблиця 1

Розподіл коштів, передбачених у державному бюджеті для державної підтримки сільськогосподарської дорадчої діяльності [3]

Найменування адміністративно-територіальної одиниці	Роки			Відхилення 2010 р. від 2008 р.
	2008	2009	2010	
Полтавська область	434	43	73	-361
Всього по Україні	10500	1050	2000	-8500

Фінансування дорадчої діяльності в Україні, і зокрема в Полтавській області, протягом останніх трьох років здійснювалось нерівномірно. Розмір бюджетних коштів для державної підтримки сільськогосподарської дорадчої служби у 2009 р. в порівнянні із 2008 р. в середньому було зменшено на 10 %. В Україні в 2010 р. кількість бюджетних коштів, виділених на дорадчу діяльність, порівняно з 2008 р. зменшилась на 8500 тис. грн., але порівняно з попереднім 2009 р. вона була збільшена на 950 тис. грн. Ситуація в Полтавській області аналогічна – в 2010 р. фінансування порівняно з 2008 р. скоротилось на 361 тис. грн. і складало 73 тис. грн, але якщо порівнювати з 2009 р., то воно збільшилось на 30 тис. грн. Ускладнюється ситуація невідповідністю розміру спрямованих на дані цілі коштів у розрахунку на 1 особу, що проживала в сільській місцевості станом на 1 січня кожного року: якщо в 2008 р. даний показник по Україні складав 70,3 коп., то в 2009 р. – 0,072 коп. Такий вид лише підтримуючого фінансування логічно не спрямований на розвиток дорадництва в Україні і не здатний сформувати результативну систему інформаційно-консультаційної допомоги, спрямовану на підтримку і подальший розвиток аграрної економіки.

Полтавська область – одна з небагатьох областей в Україні, яка має власну програму сільськогосподарської дорадчої діяльності на період до 2015 року і виділяє кошти на її фінансування з обласного та районних бюджетів. Зокрема, за останні шість років з обласного бюджету на фінансування соціально спрямованих дорадчих послуг було виділено 470 тис. гривень. Крім того, у 2011 році 5 районів області визнали необхідність фінансування соціально спрямованих дорадчих послуг з районних бюджетів і виділили кожний від 5 до 30 тис. гривень на ці цілі. Невеликі кошти, але і це вже є важливим кроком підтримки.

Запорукою успішної роботи Полтавської обласної сільськогосподарської дорадчої служби стала її тісна співпраця з Головним управлінням агропромислового розвитку Полтавської облдержадміністрації, яке є головним партнером та замовником дорадчих послуг. За участю Полтавської дорадчої

служби розроблені програми розвитку сільських територій у кожному районі та визначені стратегічні напрямки, які потребують дорадчого супроводу. Цільовими групами є суб'єкти господарювання, що здійснюють діяльність у сільській місцевості, в основному представники середнього і дрібного аграрного бізнесу, сільське населення, органи місцевого самоврядування та виконавчої влади. Дорадча служба надає допомогу особистим селянським та фермерським господарствам з питань технологій, впровадження новітніх досягнень науки і техніки, економіки, маркетингу, оподаткування, права, розширення диверсифікації. Формат заходів залежить від замовника. Це можуть бути семінари, демонстраційні покази, індивідуальні консультації та друковані видання.

Світовий та вітчизняний досвід надання соціально спрямованих дорадчих послуг доводить необхідність формування державної системи сільськогосподарського дорадництва. Вирішення цього завдання в Україні не можливе лише за рахунок використання приватних дорадчих служб. Надання соціально спрямованих дорадчих послуг здійснюватиметься набагато результативніше за умови комплексного використання досвіду та потенціалу аграрної освіти, науково-дослідних установ, органів виконавчої влади, місцевого самоврядування та діючих приватних дорадчих служб. У системі аграрної освіти доцільним є використання науково-технічного потенціалу існуючих інститутів післядипломної освіти вищих навчальних закладів, навчально-консультаційних центрів, навчально-курсівих комбінатів тощо. В системі Національної академії аграрних наук корисним буде використання наявного науково-технічного потенціалу регіональних науково-дослідних установ. У системі управління агропромисловим розвитком доцільним є створення в кожному регіоні (районі, області) державних регіональних дорадчих служб з урахуванням місцевих умов і наявного науково-технічного потенціалу та матеріально-технічної бази, розміщених на її території управліннь агропромислового розвитку, установ аграрної науки, закладів аграрної освіти.

Висновки. Таким чином, соціально спрямовані дорадчі послуги є одним із основних механізмів реалізації державної аграрної політики на місцях як складова органів управління інноваційним розвитком сільського господарства і сільських територій, яка здійснює зв'язок між наукою і виробництвом при впровадженні агроінновацій, поширенні сільськогосподарських знань та інформації.

Подальший розвиток сільськогосподарського дорадництва стримується обмеженням та несвоєчасним фінансуванням даного напрямку діяльності. Належна та своєчасна державна фінансова підтримка відповідних заходів стимулюватиме розвиток даного напрямку інформаційно-консультаційної діяльності та забезпечуватиме широкий доступ виробників сільськогосподарської продукції та сільського населення до інформаційно-консультаційних послуг.

Література:

1. Про сільськогосподарську дорадчу діяльність: Закон України від 17.06.04.№ 1807-IV// Урядовий кур'єр – 2004. - № 168. – С. 1-3.

2. Агропромисловий комплекс України: стан, тенденції та перспективи розвитку / За ред. П.К. Канінського. – К.: ННЦ ІАЕ. – 2005. – 634 с.

3. Інноваційний менеджмент сталого розвитку на прикладі агропромислового комплексу / [Гришин І.Я., Мазоренко Д.І., Бурова О.К. та ін.]; за ред. Д.І. Мазоренка, О.К. Бурової. – Х.: 2005. – 546 с.

4. Аграрний сектор України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://agroua.net>.

УДК 338.436:334:330.111.66

СУТНІСТЬ АГРОПРОМИСЛОВОЇ ІНТЕГРАЦІЇ, ЇЇ ОРГАНІЗАЦІЙНІ ФОРМИ ТА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНЕ ЗНАЧЕННЯ

*Герелес А.В., аспірант,
Полтавська державна аграрна академія*

У статті викладено теоретичні аспекти та уточнено сутнісну характеристику поняття «агропромислова інтеграція», розглянуто сучасні форми взаємодії сільськогосподарських підприємств з підприємствами інших галузей АПК, обґрунтовано необхідність створення інтегрованого виробництва.

In the article the theoretical aspects were expounded and the essential description of the “agro-industrial integration” concept was amplified. The author has considered the modern forms of cooperation among agricultural enterprises with enterprises of other economic branches and has justified the necessity of creating an integrated production.

Постановка проблеми. Вхідження економіки України до світового економічного простору, участь вітчизняних виробників у конкурентній боротьбі на міжнародному ринку надає нового змісту процесу інтеграції між ланками національної економіки. Розрив виробничо-господарських зв'язків, які існували в агропромисловому виробництві до реформування аграрного сектора економіки, стало однією з причин кризових явищ в агропромисловому комплексі України. Створення нових організаційно-правових форм агропромислового виробництва на основі міжгосподарської та міжгалузевої інтеграції дозволяє суттєво підвищити економічну ефективність як окремого підприємства, так і галузей економіки, які пов'язані з аграрною сферою.

У вітчизняному агропромисловому виробництві в останні роки склалась ситуація, в якій переробні підприємства мають труднощі сировинного забезпечення. Це зумовлено насамперед досить високим зосередженням виробництва сільськогосподарської продукції, зокрема овочівництва та тваринництва, в особистих підсобних господарствах населення. Аграрні підприємства значно змінили структуру виробництва, віддавши перевагу високорентабе-